

D • N
11/5 1955

Spelet kring statskyrkan

För några årtionden sedan antog andra kammaren vid upprepade tillfällen utredningsförslag om statskyrkans avskaffande. Socialdemokratin krävande — och kräver fortfarande enligt programmet — principiellt denna reform; inom det liberala partiet fanns stora sympatier för den, både bland de frikyrkliga och de s. k. kulturliberalerna. Men första kammaren, då för tiden ett konservativt fäste, sade nej, och någon utredning blev inte av. Sedan demokratiseringen av första kammaren genomfördes har däremot, det ter sig vid ett ytligt bedömande som en paradox, intet av de många förslagen om statskyrkans avskaffande vunnit majoritet i någon av kamrarna. Debatterna i frågan framstår, vad särskilt de liberala och socialdemokratiska inläggen angår, som systematisk kurrageömma. Man har sagt att saken inte är aktuell, att kyrkan kan vara bra som ett värn mot än värre obskurantism, att den är ett användbart medel mot nazism, kommunism, katolicism och andra farligheter. Endast sällan har uttalanden om statskyrkan värdefull från den religiösa synpunkt som kyrkan företräder; man har smittit från huvudfrågan och sökt skydd i sekundära motiv och tillfälliga lämplighetsskäl. Till de mest egenartade uttrycken för denna oklarhet, som genom sin avsiktlighet och sin ihärdighet blir oärlig, hör de socialdemokratiska deklARATIONER som avvisat borttagandet av partiets reformkrav i programmet med erinran att ingen tänker på att genomdriva vad programmet kräver.

De senaste åren har samma taktik följts av liberaler och socialdemokrater. 1950 hänvisades till att frågan om rätt till utträde ur statskyrkan var under utredning. 1951, då denna rätt beviljades, talades det om att reformens verkningar borde avvaktas. Och nu, 1955, tillgrips en annan metod att komma från saken. En motion har väckts om folkomröstning rörande

statskyrkans avskaffande; motionärerna är folkpartisterna Helén och Swedberg, men folkpartiet som sådant håller sig utanför. Konstitutionsutskottet avstyrker enhälligt; i en reservation, som är ett mönster av ynkighet, säger sig ett par folkpartister inte vilja bråka om saken, därför att den bör "handläggas i en anda av enighet och samförstånd" — som om någon vettig människa någonsin trott att statskyrkan skulle kunna avskaffas "i enighet och samförstånd". Och hur motiverar utskottet sitt avstyrkande? Jo, med att det behövs en utredning före folkomröstningen, och motionärerna har inte begärt en utredning. Det är rena svepskålet; utskottet har initiativrätt och kan på egen hand föreslå utredning. Man fortsätter att gömma sig.

Vänsterpartiernas — i ett sammanhang som detta kan väl ännu uttrycket användas — ändrade hållning förklaras delvis av att kyrkans position ändrats och försvagats. På en rad områden, främst när det gäller undervisningen, har kyrkans makt i hög grad begränsats. Men sambandet mellan stat och kyrka är fortfarande intimt; kyrkan underhålles till stor del av staten, staten tillsätter kyrkliga ämbeten, präst-

utbildningen försiggår i statlig regi, kyrkans lära propageras fortfarande i skolorna, för att blott nämna några exempel. Hur fast bandet är framgår bäst av att statens lagstiftning i huvudsak gör varje svensk till kyrkomedlem — man måste anmäla sitt utträde ur, inte sitt inträde i kyrkan. Principiellt och väsentligen även praktiskt är statskyrkans problem lika betydelsefullt som tidigare. Partiernas nya hållning, eller rättare brist på hållning, förklaras framför allt av andra förhållanden. Kyrkans inställning har modifierats; den är inte en lika stridbart konservativ institution som tidigare. Partierna är rädda för att ta upp någon fråga som kunde oroa en del av det förvärvade klientelet; man vill inte rubba den ordning enligt vilken svensk politisk debatt bör gälla endast ekonomi. Kyrkan har därför i praktiken blivit en tämligen passiv, men likafullt effektiv påtryckningsgrupp, säkerligen effektivare än om den sökte bilda ett särskilt kyrkoparti.

Hur ställer sig då kyrkan själv? Det kan tyckas vara en förnedrande ställning att genom statens försorg förses med medlemmar, till större delen, det är notoriskt, inte troende, inte kyrkbesökare. Några präster tycks känna det så; man vill ha bort statskyrkan, bilda en stridande kyrka, som bygger på frivillig anslutning av kristna människor, som tävlar med andra samfund på samma vill-

kor, utan privilegier. Av allt att döma är det likväl blott ett fåtal som går på den linjen. Det stora flertalet föredrar den trygga statskyrkopositionen, även om dess egentliga grundval är likgiltigheten. Utan statens hjälp skulle kyrkan sjunka ned till ett samfund bland andra, utan pomp och pengar, den skulle närma sig den evangeliska fattigdom som det är så mycket behagligare att idealisera än att praktisera. Och så bjuder man staten, i förtäcka eller öppna ordalag — såsom ärkebiskopen i bekanta tal —, gengävor; denna kyrka, vars ledande män var så klena inför nazismens hot, förklarar rent av att dess förkunnelse är det enda verk samma skyddet mot det totalitära hotet.

I denna fråga, som inte bara är en samvetsfråga och en kulturfråga, utan även gäller praktiska ting och pengar — alltså från politisk synpunkt inte i och för sig kan vara löjlig och ovidkommande —, borde man åtminstone kunna kräva att partiernas talesmän säger ifrån, att de deklarerar sin åsikt, att de inte smyger bakom buskar av ord som inaktualitet, det väckta förslagets begränsade omfattning, problemets komplicerade natur osv. osv. Men sannolikt blir även denna gång tystnaden och undvikandet det politiskt korrekta, enligt en årtionden gammal tradition. Folkpartiet håller på total religionsfrihet; vägar man dra konsekvenserna av detta? Det socialdemokratiska programmet deklarerar: "Konfessionslöst undervisningsväsen. Statskyrkosystemet avskaffas. Av kyrkan disponerade egendommar stannar i samhällets ägo." Vägar man säga att dessa satsar är allvarligt menade? Svaren på de båda frågorna kan väntas bli ett eftertryckligt nej, garnerat av svepskäl och forcerad fraseologi.